

מסורת הש"ס

א) חגיגה ו, ב) וויקרא כו, כג. ועי' מנפ"ל, אור ישוב, ורש"ש, א) חגיגה ח. סוכה ה' ר"ה ד'; ויומא פ. חולין קלח. ערכין ד'; ד) נע' תוס' יומא עב. ד"ה נעציר, א) נדפרי"ר: כפחות, ו) נע' חולין קלט; ובש"י שם ד"ה ת"ל ומנן את הערקך וז"כ בתוס' הרי"דן נע' כרש"ש, א) ו' ז"ל לה. יעב"ז, א) ספרי פי' ראה, ט) "זין יעקב" ליתא בפסרי. ויעין בן אריה משי"כ בזה, ו' נע' תוס' סוכה יא: ד"ה וגידולו וזיק מד: ד"ה פיר', א) רש"א מ"ו, א) ז"ל שם שנים שלמות, יעב"ז, א) נדברים טו, ד), א) נשמות כל, לב, א) וויקרא כו, ג, א) נדפדפי' ומיקבך, ושלון הפסוק, א) נגינה ב ע"א, ע"ש, א) נדברים טו, ד), ק) נפסחם סו ע"א, א) נדפרי"ר מסתי. וע"ע רש"י נה יט ע"ב ד"ה ארן, א) ז"ל בכל כרש"ש, א) נדבור וז שייך לעיל טו ע"ב, א) נצמוד לב, א) נדברים טו, א) ז"ל והנחל השוכר וז' חמה. טמן לו שכור, טעמא. כרש"ש, ע"ש, ד) נגליל טו ע"א, א) נע' תוס' חגיגה ו' ד"ה ר' יוחנן, ט) נעין לגליל טו ע"א ודבטי שם ד"ה לא כפרלא,

גליון הש"ס

נב' בעושה מעשה מחבו. עיין ב"ק דף פו ע"א דה"ה שבת גדולה:

מוסף רש"י

דתפשטה מרובה לא תפשטה. כל מקום שמתאם שני דברים, אחד תופש מרובה ואחד תופש מועט, טוב לך לתפוס את המועט, שפילו היה לך לתפוס את המרובה ותפסוה את המועט תפסית תפיסה, שם בכלל המרובה המועט, אבל אם תפסוה המרובה והיה לך לתפוס המועט, נתאלת שתפסת שלא כדין (חגיגה יד.), דש להקשות תפוש את המועט (וערכין ד.), תפשטה מועט תפשטה. דלי מקשה לך תפוש את המרובה, אינו חולק על דבריך, אלא מוסף, דבכלל מרובה איכא מועט (שם). ועי' בעיי' חולין קלח. בארובה, תלמוד לומר אשר ברכך ה' אלהיך. מכל מה שצריך בוראך (דברים יט ד.).

מוסף תוספות

א. הי' למי"ד בכל שהוא. תוס' הרא"ש.

האשה נקנית פרק ראשון קידושין

ס) **ויכול אפילו חלה**. בתוך שש יהא חייב להשלים ימי חלויו: ס"ל **ובשציעים יא**. ואפילו לא עבד שש שלמים): **ופגע בו וצנל**. אחרי כן למחרת:

בעושה מעשה מחט. בחלויו שהוא מעשה קל קמני לעיל כל שש אינו חייב להשלים דהא עבד ליה מלאכה: **מעשה מחט**. מופר: חלה ד'

נעשה בו'. דהכי קמני כי חלה שלש

אינו משלים חלה יותר מכאן כחלה כל שש והוא חייב להשלים: **מכל מין ומין**. מאלאך ומגדנך ומיקבך א) שזה ה' סלעים מכל אחד שהן ט"ו סלעים ולקמיה פריך מנינא אתא לאשמועינן: **כשליש של עבד**. נזק שור מועד שהרג את העבד א) ולקמיה יליף טעמא: **כחמשים של ערכין**. הוא ערך גדול שצעררכין א): **מנינא אתא לאשמועינן**. כשלשה מינין של חמש הוו להו ט"ו: **הא קמ"ל בו'**. להכי תני שהן חמש עשרה לאשמועינן דלא קפיד אלא אומנינא דט"ו סלעים אבל אחמש מכל מין לא קפיד דאי בצייר ליה מהאי וטפי ליה מהאי לית לן בזה: **ריקס ריקס**. לא תשלחנו ריקס (דברים טו) ובפדיון הבן כתיב (שמות לה) וכל כבוד בנך מפדה ולא יראו פני ריקס: **אי כסיו ריקס לצסוף**. הענק תעניק לו מאלאך מגדנך א) מיקבך ולא תשלחנו ריקס כדקאמרת: **ריקס מעיקרא**. קודם הענק תעניק שדי ריקס כו': **מעולת ראי**. דליתיה אלא שמי כסף א): **אשר צרכך**. סופא דהענק תעניק הוא ללמדך שתדרוש המקרא לרבות ולא למעט: **נתינה נתינה**. כתיב הכא) תתן לו וכתיב התם צנזקי עבד כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו (שם כה): **ונילף נתינה מעבד חדא דתפשטה מרובה בו'**. כולה חדא קושיא היא עד עבד מעבד הוה ליה למילף: **מינה מינה גמר**. אין אדם דן ג"ש מעמיה א) ומסורה היא להם מרבותיהם ומסיניי) אחו מינה נכתבה לג"ש א) ככל דבר הלמד מחכיריו. ועד השתא דהוה אמרינן דרבי שמעון גמר מרביה דנתינת הענק נדרש לג"ש הוה פרכינן ג"ש מנא ליה דגמר מנתינה דערכין נגמר מנתינה דעבד משי"ה אילטרין לתרזי ג"ש דר' שמעון לאו ג"ש דנתינה גמר אלא דמיכה כתיב בעבד (ויקרא כה) וכי ימוך וכתיב בערכין (שם כו) ואם מן הוא: היינו דכסיי **לאן גורן ויקב** למימר שדי ג"ש אכל חד מינייהו דהוו להו ט"ו:

נמה לי. הואיל וסופו לרבות כל דבר מאשר צרכך: **צנלל צרכה**. לאן פרה ורבה וכן גידולי קרקע: למעוטי

מיכה גמר בשלמא לר' מאיר היינו דכתיב צאן גורן ויקב אלא לר' יהודה ורבי שמעון האי צאן גורן ויקב למה לי האי מיבעי א) ליה א) לכדנתניא יכול לא יהו מעניקין אלא מצאן גורן ויקב מגין לרבות כל דבר ת"ל אשר ברכך יי' אלהיך א"כ מה ת"ל צאן גורן ויקב לומר לך מה צאן גורן ויקב מיוחדים שישגן בכלל ברכה אף כל שישגן בכלל ברכה הייצאו כספים דברי ר' שמעון רבי אליעזר א) בן יעקב אומר יצאו פרדות ור' שמעון משבחן בגופייהו ורבי אליעזר בן יעקב כספים עביד בהו עייסקא וצריכא דאי כתב רחמנא צאן הוה אמינא בעלי חיים אין גידולי קרקע לא כתב רחמנא גורן ואי כתב גורן הוה אמינא גידולי קרקע אין בעלי חיים לא כתב רחמנא צאן יקב למה לי למר

יכול אפילו חלה ת"ל יובשביעית יצא אמר רב שישת אהבא במאי עסקינן כגון שברח ופגע בו יובל מהו דתימא הואיל ואפיק ליה יובל שילוחו מעמד קרינן ביה ולא ניקנסיה ונעניק ליה קמ"ל אמר מר יכול אפילו חלה ת"ל ובשביעית יצא אפילו חלה כל שש והתניא חלה שלש ועבד שלש אינו חייב להשלים חלה כל שש חייב להשלים אמר רב ששת א)בעושה מעשה מחט הא גופא קשיא אמרת חלה שלש ועבד שלש אין חייב להשלים הא ארבע חייב להשלים אימא סיפא חלה כל שש חייב להשלים הא ד' אין חייב להשלים הכי קאמר יחלה ד' נעשה כמי שחלה כל שש וחייב להשלים: תנו רבנן כמה מעניקים לו חמש סלעים מכל מין ומין שהן חמש עשרה סלעים דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר ישלשים בשלשים של עבד ר"ש אומר חמשים בחמשים שבערכין אמר מר חמש סלעים מכל מין ומין שהם חמש עשרה סלעים דברי ר' מאיר ור"מ מנינא אתא לאשמועינן הא קמ"ל מיבצר הוא דלא מבצר ליה מזהאי מנינא ואי בצר ליה מחד מינא וטפי ליה מחד מינא לית לן בה מאי טעמא דרבי מאיר יליף ²ריקם ³ריקם מבכור מה להלן חמש סלעים אף כאן חמש סלעים ואימא חמש סלעים מכולהו אי כתיב ריקם לבסוף כדקאמרת השתא דכתיב ריקם ברישא שדי ריקם אצאן ריקם אגורן ריקם איקב ונילף ריקם ריקם ⁶מעולת ראיא אמר קרא אשר ברכך יי' אלהיך רבי יהודה אומר שלשים בשלשים של עבד מאי טעמא דרבי יהודה יליף נתינה נתינה מזה מזה להלן שלשים אף כאן שלשים ונילף נתינה נתינה מערכין מה להלן חמשים אף כאן חמשים חדא א)דתפשטה מרובה א) לא תפשטה תפשטה מועט תפשטה ועוד עבד מעבד הוה ליה למילף ר' שמעון אומר חמשים בחמשים שבערכין מאי טעמיה דרבי שמעון גמר נתינה נתינה מערכין מה להלן חמשים אף כאן חמשים ואימא א)בפחות שבערכין אשר ברכך יי' אלהיך כתיב ונילף א)נתינה נתינה מעבד מה להלן שלשים אף כאן שלשים חדא דתפשטה מרובה לא תפשטה ועוד עבד מעבד הוה ליה למילף ר' שמעון מיכה מיכה גמר בשלמא לר' מאיר היינו דכתיב צאן גורן ויקב אלא לר' יהודה ורבי שמעון האי צאן גורן ויקב למה לי האי מיבעי א) ליה א) לכדנתניא יכול לא יהו מעניקין אלא מצאן גורן ויקב מגין לרבות כל דבר ת"ל אשר ברכך יי' אלהיך א"כ מה ת"ל צאן גורן ויקב לומר לך מה צאן גורן ויקב מיוחדים שישגן בכלל ברכה אף כל שישגן בכלל ברכה הייצאו כספים דברי ר' שמעון רבי אליעזר א) בן יעקב אומר יצאו פרדות ור' שמעון משבחן בגופייהו ורבי אליעזר בן יעקב כספים עביד בהו עייסקא וצריכא דאי כתב רחמנא צאן הוה אמינא בעלי חיים אין גידולי קרקע לא כתב רחמנא גורן ואי כתב גורן הוה אמינא גידולי קרקע אין בעלי חיים לא כתב רחמנא צאן יקב למה לי למר

יו.

ס) **אמה** העבריה בסימנים ת"ל ובי תשלחנו. מימה דלקמיה א) דרשין אף לאמתך תעשה כן להענקה ולמה לי תרי קראי וי"ל דתרווייהו צריכי דלי לאו לאמתך לא הוה ילפינן הענקה באלמה העצריה מוכי תשלחנו כיון דלא אשכחן צה הענקה כלל ואי לא וכי

תשלחנו מאף לאמתך לא הוה שמעינן הענקה אלא ציואל בשש דומיא דעבד אבל בסימנים לא: חל"ה שלש ועבד שלש אינו חייב אהשלים. יש שהיו רוצים לומר שאותם שכירים מלמדי מיונקות אם חלו חלי זמן כמו כן לא יהיו משלמים את זמנן כמו ע"ע דהכא ויטלו כל השכירות כיון שהיו אנוסין וקשה דצפרק השוכר את האומנין (צ"מ דף עו.) קאמר רב פועל יכול לחזור צו ואפילו בחצי היום ופריך א) והתנן השוכר את הפועל ושמע שמת לו מת או שאחזתו חמה יכול לחזור צו טעמא דמת לו מת שאנוס הוא הא לאו הכי אינו יכול לחזור צו והשתא אי היכא דאניס נוטל שכירותו משלם מאי פריך לרב דילמא היכא דמת לו מת דאניס הוא נוטל שכירותו משלם ורב איירי דצלא אניס ואינו נוטל אלא מה שהרויח אלא ע"כ אף כי נמי הוי אנוס אינו נוטל אלא מה שהרויח ואי לא אניס ידו על המחמונה דצעה"ב שוכר עליו אם באתה חצילתו לידו או מטעהו כדאמר (שם עה:) גבי השוכר את הפועל להעלות פשתנו מן המשרה והשתא פריך שפיר לרב וא"כ מלמדי מיונקות נמי אם חלו לא יקחו אלא מה שהרויחו דאין לדמותם כלל לע"ע דעבד עצרי גופו קנוי לאדוניו) הילכך חלה שלש אינו חייב להשלים דאין יכול לעשות מלאכה יותר מיכולתו אבל מלמד אין גופו קנוי אלא שכר עצמו ללמוד עד הזמן וכשאינו יכול להשלים לא יטול אלא מה שהרויח ועוד נראה לחלק צין מלמד לע"ע דעבד היכא דחלה ג' ועבד ג' היינו טעמא דאינו חייב להשלים משום דכתיב צספר (ישעיה טו) א) מקלה שלש שנים כשני שכיר אם כן מצינו דשנים דשכיר הן שלש שנים והיינו דכתיב) כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים והילכך היכא דעבד שלש דהיינו שני שכיר אמר דאינו חייב להשלים ויטול שכרו כיון דעבדו ג' שנים דהיינו שני שכיר:

ונילף ריקם ריקם מעולת ראי. וא"ת צעולת ראיא גופה מנא לן דבכל שהוא נילף מצכור ותהא ה' סלעים וי"ל דשמא הלכה למשה מסיני הוא דבכל שהוא דהא למי"ד צפ"ק דחגיגה (דף ו.) דעולת ראיא שמי כסף דבר תורה אמרו צירושלמי פ"ק דמסכת פאה) דהוי הלכה למשה מסיני א): **חדא** דתפשטה מרובה לא תפשטה. תימה כיון דכתיב אשר צרכך הוה לן למילף מן המרובה כדאמר לעיל דפריך ונילף ריקם ריקס מעולת ראיא ומשני אמר קרא אשר צרכך וי"ל דלא דמי דלעיל לא כתב אלא חד ריקס אצכור ועולת ראיא אית לן למילף מן המרובה משום אשר צרכך אבל הכא חד נתינה

כתיב גבי עבד וחד גבי ערכין ואין לומר דאשר צרכך קאי אמרובה דהיינו ערכין אם סברא ללמד מעבד משום דתפשט מועט תפשט ומדע דהא כי יליף מערכין מהני אשר צרכך לאפוקי דלא נילף מפחות שצעררכין ומשני אמר קרא אשר צרכך: למר

עין משפט ונר מצוה

קם א מיי פ"ג מהל' עבדים הלכה טו סמנ עשין פו:
קסא ב ג מיי שם פ"ב הלכה ה:
קסב ד ה מיי שם פ"ג הל' יד סמנ עשין פד ובלאין קמח:

תורה אור השלם

1. כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשבעת יצא לחפשי חנם.
שמות כא ב
2. וכי תשלחנו חפשי מעפך לא תשלחנו ריקם: דברים טו יג
3. ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה ונערפחו כל בבור גנך תפדה ולא יראו פני ריקם:
שמות לד כ
4. הנעיק תעניק לו מצאנך ומגדנך ומיקבך אשר ברכך יי' אלהיך תתן לו: דברים טו יד

תוס' ר"י הזקן

ובשביעית. אף בשביעית עובר היינו כשברח. יצא. אע"פ שתבטל, והיינו כשחלה. ופגע בו יובל. פרי"ש מיד למחרת שברח. והרי"פ (נבדרי"ם פ"ב ה"ד) פירש אפילו כשהוא בוחח יצא לחרות, וכ"ש אם פגע בו כשחור ומשלים דלעולם אין לאחר יובל תשלומין. ואית דמפרשי שברח שנה קודם יובל ולאחר יובל הוא משלים כמה שברח ויוצא כשעבד שנה. [מכח] יובל שעבר. מחט. שעושה מלאכה קלה ואינו בטל מכל וכל אפילו חלה כל שש בזה החולי יצא, אבל אם אינו יכול לעשות שום מלאכה הואיל ותבטל רוב שש ישילים. ומסתברא שאין זה הדין אלא בעבד עברי, אבל שכיר אחר אם חלה מחשב עמו כל מה שתבטל ואם מעט אם הרבה. ואיכא מי"ד דה"ה בשכיר פועל, דשכיר קרייה רחמנא. ט) ירושלמי. ברח וחלה, שעבד רוב שש ואם לא ברח היה פטור. לא אבשת, לא חלית. אתנשמת בפריע, (ותרפיאח) [נתרפאת] מהרה.